

этот процесс не имеет временных ограничений. Но решить раз и навсегда глобальные проблемы невозможно. Возникнув однажды они неизбежно сопровождают мировое сообщество, которому приходится их перманентно решать. Учитывая это глобализация сегодня – обычный фактор не только экономического и социального развития человечества, но и международной политики в целом и повседневной политической общения в частности. Поэтому исследования глобализационных изменений современного мира имеет большое значение для трансформации природы и технологий политического общения.

Ключевые слова: человек, политика, культура, глобализация, трансформация, политическое общение.

Grieger O. The evolution of globalization changes of the modern world: to the methodology of the study.

Globalization – the process of universalization and unification of the deployment of institutional structures, connections and relations in various spheres of public life. By linking the past, present and future of mankind, the process has no time restrictions. But to solve once and for all global problems is impossible. Originating once they inevitably accompany the international community, which has to solve them permanently. Given this globalization of today – not just an ordinary factor ekonomichnogo and social development of mankind, but also in international politics in general and everyday political communication in particular. Therefore, the study of global changes of the modern world is of great importance for the transformation of the nature of political communication and technology.

Keywords: people, politics, culture, globalization, transformation of political communication.

Береза В.

ПРОВІДНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПОЛІТИЧНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

Всі чинники політичної соціалізації можна умовно розподілити на об'єктивні та суб'єктивні. Це не тільки біопсихологічні характеристики особистості або її соціальний досвід, але й розмаїті зовнішні впливи – від природи і типу державного ладу і політичного режиму до сім'ї, формальних та неформальних груп тощо. Усе це й зумовлює наявність різногранних технологій політичної соціалізації, які застосовуються політичними партіями, рухами, громадськими організаціями. Особливе місце серед таких технологічних впливів належить інституту освіти. Адже в період перебування в ньому відбувається політичне становлення й розвиток

особистості, яка самостійно вирішує для себе питання про сенс життя, своє місце в ньому, робить власний політичний вибір. У статті розглядаються провідні технології політичної соціалізації індивіда.

Ключові слова: людина, політика, культура, політичний вплив, політична соціалізація, технології політичної соціалізації.

Технології політичної соціалізації залежать від низки зовнішніх і внутрішніх факторів. Адже на процес політичної соціалізації особистості впливають різні чинники, серед них і стихійні – війни, революції, політичні та економічні кризи. Якщо політична система перебуває в стані кризи, відбуваються порушення і серйозні збої в процесі політичної соціалізації. Формуються неправильні уявлення про суспільство, які набувають стійкого характеру. Це можна простежити на прикладі тих країн, які тривалий час існують і розвиваються в умовах конфлікту або переживають серйозну системну кризу. Люди втрачають систему орієнтирів, не мають можливості навчитися стійкої політичної поведінки. У суспільстві виникає ситуація, коли гра йде «без правил», що порушує його інтеграцію і стабільність. У разі неспроможності суспільства вирішити нагальні політичні та інші проблеми в ньому виникають сили опозиційної соціально-політичної та культурної діяльності, які впливають на процес політичної соціалізації [2].

В якості чинників політичної соціалізації виділяють внутрішні (суб'єктивні) та зовнішні (об'єктивні). Серед внутрішніх чинників такі: біопсихологічні характеристики особи (темперамент, інтелект, воля); рівень політичного розвитку та соціальний досвід (чим багатшим є соціальний досвід, тим складніше відбувається політична переорієнтація особи в новій соціально-політичній ситуації); соціальний статус особи. Якщо він залишається тривалий час незмінним, то це призводить до закріплення політичної свідомості людини. Якщо ж політичні орієнтації суперечать соціальному статусу, то можливе або зміцнення політичної свідомості, або ж радикальна політична переорієнтація. До зовнішніх чинників включають стихійні чинники – війни, революції, політичні та економічні кризи; політичні чинники – природа і тип державного ладу, політичний режим, політичні інститути, партії, організації, рухи; неpolітичні чинники – сім'я, формальні й неформальні групи, навчальні заклади, виробничі колективи, культура, засоби масової інформації, національні традиції [8].

Технології політичної соціалізації залежать також від певного її етапу. Первинна соціалізація починається з раннього дитинства,

зкладає фундамент подальшої політичної соціалізації і є найважливішою з огляду на два принципи: принцип первинності, оскільки перше завжди засвоюється краще; принцип структуризації, бо засвоєне першим надалі структурує процес засвоєння.

З'ясовуючи дію механізмів політичної соціалізації, необхідно враховувати стадії розвитку особи, що зумовлені її віковими змінами. Так, уже у віці 3-4-х років дитина отримує перші уявлення про політику. Батьки і старші члени сім'ї передають дитині певні політичні погляди, зразки політичної поведінки. Вони дають дитині перші приклади участі чи ухилю від політичного життя, перші емоційні та раціональні оцінки [4, 238]. Усе це можна назвати безпосередньою політичною соціалізацією в сім'ї.

Первинну соціалізацію називають ще допарципаторним етапом, виділяючи в якості її ключової риси неможливість особистої участі в політичному процесі. Всередині цієї стадії виокремлюються кілька під стадій, а саме: «політизація» (перші 5 років життя дитини) – формується усвідомлення політичної влади як більш важливої, ніж влада батьків; «персоналізація» – політична влада асоціюється у свідомості дитини як через фігури значних політичних лідерів (президент, прем'єр-міністр, лідери політичних партій), так і через осіб, що уособлюють владу у звичайному житті (директор школи, спортивний тренер тощо); «ідеалізація» – утворення на основі уже сформованих асоціацій більш стійкого емоційного ставлення до політичної системи; «інституалізація» – перехід від персоніфікованого уявлення про владу до інституціонального, тобто до сприйняття влади через безособові інститути (державні структури, партії), що свідчить про ускладнення політичних уявлень особи та її перехід до самостійного ведення політики. Особливістю первинної соціалізації є та, що людина змушена адаптуватися до політичної системи та норм політичної культури, ще не розуміючи їх сутності та значення. Відтак на цій стадії соціалізація відбувається передусім на емоційному рівні [8].

Що стосується різноманітних навчальних закладів, то вони ведуть цілеспрямовану роботу по політичному розвитку й вихованню особи, розширенню її політичних знань і світогляду, виробленню в неї стійких політичних орієнтацій, інтересів, потреб. Треба відзначити, що на цій стадії політичної соціалізації особи велике значення одержують засоби масової інформації, а також міжособистісні зв'язки в рамках формальних і неформальних груп. Саме в цей період політичного становлення й розвитку людина вирішує для себе питання про сенс життя, своє місце в ньому, примірює на себе прообрази різних

соціально-політичних ролей, робить свій політичний вибір, який величезною мірою визначається попереднім вихованням та впливом соціального середовища [11, 51].

Вторинна соціалізація це формування власного ставлення до політичної системи, коли людина безпосередньо включена у політичне життя, взаємодіючи з певними політичними структурами: партіями, органами влади, політиками тощо. Вторинну соціалізацію називають ще парципаторним етапом, під яким розуміють кілька циклів життя людини: оволодіння фахом, строкова служба в армії, трудова діяльність, створення сім'ї.

На стадії вторинної соціалізації значно збільшується кількість її агентів. Йдеться про політичні партії, рухи, громадські організації, церкву, коло ділового спілкування. Серед дієвих агентів вторинної соціалізації виділяють також засоби масової інформації (газети, журнали, телебачення, радіо, Інтернет), що надають людині левову частку інформації про політичні події [8].

Влада усвідомлює зростання ролі ЗМІ й намагається контролювати їх вплив на громадську думку. Так, за результатами експрес-опитування студентів Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля, проведеного в грудні 2003 року, серед чинників, які, на думку опитаних, впливають на формування їх політичних уподобань, на першому місці – засоби масової інформації (56,6 %), на другому – соціально-економічні умови (45,1 %), на третьому – діяльність політичних партій (32,2 %). Майже третина опитаних назвала серед таких чинників сім'ю – 28,6 %, 19,5 % респондентів назвали політичних лідерів, а 14,7 % – друзів. Як бачимо, в сукупності ключові фігури політичного процесу (політичні лідери і партії) поступаються за ступенем впливу на формування політичних переваг засобам масової інформації. Високим є також вплив конкретних соціально-економічних умов [9, 63].

Також технології соціалізації залежатимуть від характеру політичної поведінки особи. За характером політична поведінка може мати форму абсентеїзму або політичної активності. Абсентеїзм – байдуже ставлення до політичного життя, що проявляється або у самовдосконаленні, занурені у свій внутрішній світ, або ж пристосованості в силу почуття страху, корисливості, звідси і показної ініціативності. Відчуття політичного безсилля, спроможності впливати на прийняття політичних та інших рішень характерно для цього етапу. Активна політична поведінка визначається обсягом, мірою, мотивацією та цілеспрямованістю політичної активності. Активність має вибіркову спрямованість з орієнтацією на нормативні зв'язки.

Політична дія – це міра, що задається через якісний показник цілеспрямованості політичної активності суб'єкта соціальної дії. Форми політичної активності: пізнавальна, управлінська, регулятивна, виконавча. Політична активність залежить від змісту, обсягу, структурованості політичних відносин. Вона може проявлятися в безпосередній контактній або опосередкованій інформаційній формі.

Крім того, важливу роль грає соціально-політична орієнтація, яка зв'язана з ціннісними установками особистості. Знову ж таки є два рівні: орієнтація на загальну справу та індивідуальні потреби самореалізації. Індивідуалістична орієнтація проявляється у відстоюванні особистої свободи думки, дії, підприємництва. Такий представник виступає за громадянські права, проти тиску зі сторони держави або інших об'єднань. Крайня форма – анархізм, конформізм. Конформіст здатний віртуозно пристосовуватись до обставин. Оскільки виключність при цьому утискується, то самореалізація конформіста постає у формі кар'єрно-меркантильного дійства, що проявляється як нездатність відповідати за свої вчинки, протистояти соціальному тиску тощо. Така особистість легко сприймає авторитаризм. Така людина капітулює перед владою, що проявляється у боязні сили і, разом з тим, у агресивності до ще слабших. Так формується тип «людини-посередника», політичного пристосування [1, 457].

У залежності від типу політичної системи характер протікання процесу політичної соціалізації має свою специфіку. Так, для сучасних демократичних країн характерний тип політичної соціалізації, що передбачає активне включення особистості у політичний процес на основі усвідомлених групових та індивідуальних інтересів. Демократичні процедури формування органів влади створюють можливість широкої участі індивідів у політичному житті суспільства, стимулюючи стійку заінтересованість громадян у політичній системі та активну участь в ній. Політичні норми, в тому числі і правові, наділяють індивідів широкими правами та свободами, що дає можливість реалізації своїх інтересів у різних формах політичної участі. Тому для таких суспільств характерна «організаційна модель» у взаємозв'язку особистості та політичної системи. Ця модель має свої різновиди в англо-американській та континентально-європейській політичних системах (за типологією Г. Алмонда та С. Верби). У відносно гомогенних суспільствах за культурною ознакою спостерігається більш централізований вплив таких факторів як сім'я, шкільні заклади, політичні партії на відміну від гетерогенних, де наявна локалізація соціалізуючих впливів у рамках політичних

субкультур. Для континентально-європейської політичної системи основні фактори політичної соціалізації (партії, організації, школи, ЗМІ) організовані за лініями сегментів, де існує власна система цінностей, поглядів тощо.

Для недемократичних політичних систем характерною є «ізоляційна модель», де особистість є об'єктом управління, а активна участь громадян у політичному житті в ролі самостійних свідомих суб'єктів розглядається як загроза стабільності політичної системи. Загальними умовами її функціонування є звуження або відсутність політичних прав і свобод громадян, обмеження діяльності політичних партій та організацій, локалізація або уніфікація соціальних інтересів, що не представлені в політичній системі. Специфіка цієї моделі проявляється у сучасних «незахідних» авторитарних країнах, яка полягає у тому, що політичні орієнтації та норми поведінки обумовлені общинною приналежністю (релігійна, етнічна, кастова). Соціально-політичні відносини таких суспільств вирізняються такими рисами, як колективізм та патерналізм [6, 9].

В усталених демократичних суспільствах засоби комунікації є невід'ємною складовою механізму функціонування демократії та головним реалізатором технологій політичної соціалізації. Їх технології впливу на особистість можуть бути цілеспрямованими і нецїлеспрямованими. Цїлеспрямований вплив – це свідомі дії політичних партій і лїдерів, які ставлять за мету одержання підтримки. Нецїлеспрямований вплив здійснюється завдяки активності журналістів, громадських організацій, які критично оцїнюють позицію влади та її дії [10, 79].

Крім того, політичну соціалізацію особи, ту чи іншу форму її участі у політичному процесі обумовлюють: політична система, соціальне середовище, політичні і неполітичні чинники процесу соціалізації. Але обмежитись тільки цим не можна. Виходячи з того, що людина взагалі – істота біосоціальна і що відповідно у структурі особистості відрізняють соціальний та природний компоненти слід визначати, що на діяльність конкретної особи в політиці взагалі та її політичній поведінці впливають світогляд, політична свідомість і політична культура особи, її власні цїлі, цїнності, стереотипи, настанови, мотиви, інтереси й потреби. Політична діяльність людей в державі здійснюється у формі політичної участі та політичного функціонування. Якщо політичне функціонування – це професійна політична діяльність, то політична участь – це здійснення чи підтримка громадянами певних акцій, здійснення тиску на органи влади з метою висловлення певних позицій та вимог. Участь буває

колективна та індивідуальна, примусова і добровільна, активна і пасивна, традиційна і альтернативна, революційна та охоронна [5].

Відомий німецький соціолог К. Манхейм висловив думку про те, що соціалізуючий вплив на людину справляють не тільки традиційні інститути соціалізації (сім'я, система освіти, ЗМІ тощо), але й «повсякденна онтологія» ринкової економіки, яка є набагато могутнішою, ніж колишні ідеологічні та моральні фактори. Закони ринкової економіки є більш ефективним засобом «виховання» людини і адаптації її до певного соціуму, ніж традиційна «влада» у вигляді панування та дисциплінування, оскільки тут починає діяти «освічений егоїзм індивідів» [7, 116]. Зрозуміло, визнання ринкової економіки визначальним фактором соціалізації людини буде явним перебільшенням і з цим не можна погодитися, але у той же час не можна не визнати, що «повсякденна онтологія», про яку говорить К. Манхейм, разом з іншими елементами соціального середовища (друзі, сусіди, родичі та інші учасники соціальних мереж) справляє суттєвий вплив на формування політичних поглядів людей, являючи собою змінну величину між сприйняттям політичної інформації, яку поширюють ЗМІ, з одного боку, і вираженням їх (людей) політичних уподобань – з іншого.

Політичний вплив – один із ключових факторів у процесі захоплення, використання та втримання влади. Його суть полягає у здатності політичного суб'єкта активно стимулювати процес змін мотивів та установок інших суб'єктів політики з метою трансформації їх поведінки та дій. З огляду на це, як засвідчила політична практика, надзвичайно ефективним інструментом політичного впливу є маніпулювання [3, 39]. Проте політичний вплив можна здійснювати не тільки свідомо та цілеспрямовано через механізми переконання і навіювання, але й несвідомо (спонтанно), коли зміна поведінки, переконань та установок відбувається на підставі психологічних ефектів зараження і наслідування.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Артенюк Л.* До питання про предмет політичної антропології: соціально-гуманітарний аспект / Л. Артенюк, В. Береговой // Теоретико-методологічні основи аналізу реформаційної політики. – Острог-Луцьк, 2003. – С. 448-466.
2. *Бабкіна О. В.* Політологія: Навч. посібн. [Електронний документ] / О.В. Бабкіна В.П. Горбатенко. – К. : ВЦ, 2006. – 568 с. – Редим доступу: <http://www.info-library.com.ua/books-book-83.htm>.

3. *Бойко О. Д.* Комплексна діагностика факту політичного маніпулювання як органічна частина психологічного захисту // Наукові праці: наук.-метод. журнал. – Т. 156. Соціологія. – Вип. 144 / ред. Л.П. Клименко [та ін.]. – Миколаїв : ЧДУ ім. Петра Могили, 2011. – С. 38-42.
4. *Брегедда А. Ю.* Основи політології: Навч. Посібник. – Вид. 2-ге, перероб. і доп. – К. : КНЕУ, 2000. – 312 с.
5. *Горбачевич Ю. О.* Політика та соціалізація особистості / Ю.О. Горбачевич, К.О. Зуєв // [Електронний документ] Актуальные научные разработки: Политология. – Режим доступу: www.rusnauka.com/2_ANR.../1_57567.doc.htm...
6. *Ісхакова Н. Г.* Політична соціалізація як складова демократизації сучасного суспільства: Автореф. дис...канд. політ. наук 23.00.02 / Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2006. – 23 с.
7. *Манхейм К.* Очерки по социологии знания. Проблемы поколений – состязательность – экономические амбиции. – М. : Гардарики, 2000. – 327 с.
8. Політологія для вчителя : навч. посібн. для студ. педагогічних ВНЗ [Електронний документ] / за заг. ред.: К.О. Ващенко, В.О. Корнієнка. – К. : Вид-во ім. М.П. Драгоманова, 2011. – 406 с. – Режим доступу: posibnyku.vntu.edu.ua/politolog/pz.htm.
9. *Похресник А.* Европа и Украина: трансформации общества и жизненные ориентации молодежи // Персонал. – 2002. – № 12. – С. 62-64.
10. *Пробийгорова Н.* Деякі тенденції процесу політичної соціалізації молоді // Політичний менеджмент. – 2005. – № 4. – С. 79.
11. *Щедрова Г. П.* Основи політології: Навч. посіб. / Ф.В. Барановський, О.В. Новакова, Н.П. Пашина та ін. – Луганськ : вид-во СНУ ім. В. Даля, 2005. – 170 с.

Берега В. Ведущие технологии политической социализации личности.

Все факторы политической социализации можно условно разделить на объективные и субъективные. Это не только биопсихологических характеристики личности или ее социальный опыт, но и разнообразные внешние воздействия - от природы и типа государственного строя и политического режима в семью, формальных и неформальных групп и др. Все это и обуславливает наличие ясногранных технологий политической социализации, которые применяются политическими партиями, движениями, общественными организациями. Особое место среди таких технологических влияний принадлежит институту образования. Ведь в период пребывания в нем происходит политическое становление и развитие личности, самостоятельно решает для себя вопрос о смысле жизни, свое место в нем, делает собственный политический выбор. В статье рассматриваются передовые технологии политической социализации индивида.

Ключевые слова: человек, политика, культура, политическое влияние, политическая социализация, технологии политической социализации.

Bereza V. Technology Lead political socialization.

All the factors of political socialization can be divided into objective and subjective. It is not only biopsychological personality characteristics or social experience, but also a variety of external factors - the nature and the type of political system and the political regime in the family, formal and informal groups and others. All this leads to the existence of political socialization ryanogrannih technologies, which are used by political parties, movements and public organizations. A special place among such technological influences belongs to the Institute of Education. Indeed, in the period of stay in it comes the political establishment and development of the individual, independently decides for himself the question of the meaning of life, their place in it, to make their own political choices. The article deals with the advanced technology of the political socialization of the individual.

Keywords: people, politics, culture, political influence, political socialization, political socialization of technology.